

«Θεσσαλία». Σύνθεση του Λαρισαίου καλλιτέχνη Χρ. Σαμαρά. Θα χρησιμοποιηθεί ως μακέτα για την αψίδα του Συνεδρίου της Λυών.

ΤΟ ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ

Ένα σημαντικό διαμέρισμα της Ελλάδος με πολλούς αρχαιολογικούς χώρους είναι και η Θεσσαλία. Καθώς σ' αυτήν περιλαμβάνεται η μεγαλύτερη πεδιάδα της χώρας, ήταν φυσικό να προσελκύσει την ανθρώπινη δραστηριότητα από τις πρώτες μόνιμες εγκαταστάσεις του ανθρώπου και την καλλιέργεια της γης. Έτσι, λογικό ήταν εδώ και να πρωτομελετηθεί συστηματικά η Νεολιθική Εποχή στην Ελλάδα με τις πρώτες έρευνες

από τον Χρ. Τσούντα στις αρχές του αιώνα και στη συνέχεια των Άγγλων αρχαιολόγων A. Wace και M. Thompson. Στη Θεσσαλία επίσης πρωτοβρέθηκαν σε μεγάλο αριθμό αναμφισβήτητα παλαιολιθικά εργαλεία, στις όχθες του Πηνειού κοντά στη Λάρισα, με τις έρευνες των Μιλοϊσίτς και Θεοχάρη στη δεκαετία του 1950, και τεκμηριώθηκε η ύπαρξη της δραστηριότητας του ανθρώπου και κατά την Παλαιολιθική Εποχή στη χώρα μας.

Αυτό δεν σημαίνει βέβαια ότι δεν υπάρχουν σπουδαίοι χώροι και μνημεία άλλων περιόδων στην περιοχή, αλλά δεν έχουν ερευνηθεί και αναδειχθεί όσο θα έπρεπε. Σε ελάχιστους μνημειακούς οικισμούς έγιναν περιορισμένες ανασκαφές, όπως στην Ιωλκώ, τη Νήλεια και πρόσφατα το Διμήνι, όπου, εκτός από τη νεολιθική κατοίκηση, υπάρχει και εκτεταμένος μνημειακός οικισμός. Πολλές σημαντικές θεσσαλικές πόλεις, όπως οι Φερές, τα Φάρσαλα, η Λάρισα, η Τρίκκη έχουν ερευνηθεί κυρίως με ανασκαφές οικοπέδων, με τις οποίες γίνεται προσπάθεια να ανασυσταθεί ο ιστός των αρχαίων αυτών πόλεων. Πιο συστηματικά έχουν ερευνηθεί οι Παγασές - Δημητριάδες, παλαιότερα με τις έρευνες του Αρβανιτόπουλου, οι οποίες έφεραν στο φως και το θαυμαστό σύνολο γραπτών επιτυμβίων στηλών, στη συνέχεια με έρευνες Γερμανών αρχαιολόγων υπό τον Μιλοϊσίτς, και κατά τα τελευταία έτη με έρευνες αρχαιολόγων της Εφορείας του Βόλου· επίσης κατά τα τελευταία χρόνια συστηματικά ερευνάται και η Άλως από Ολλανδική αποστολή. Άλλες σημαντικές πόλεις, όπως η Κραννών, οι Γόννοι, το Ομόλιο, η Άζωρος, η Ηλώνη (σημερινό Αργυροπούλι), το Πελλιναίο (σημερινό Πετρόπορο) έχουν μόλις θιγεί με αρχαιολογικές ανασκαφές, κυρίως εξαιτίας τυχαίως αποκαλυφθέντων αρχαίων τάφων με σημαντικά ευρήματα. Μπορούμε να πούμε ότι κανένα μνημείο της κλασικής αρχαιότητας δεν έχει αποκαλυφθεί σε σημαντικό βαθμό ή αναστηλωθεί, όπως συμβαίνει με άλλες περιοχές της Ελλάδος. Πολλά σημαντικά μνημεία περιμένουν ακόμη την αποκάλυψή τους, όπως το αρχαίο θέατρο της Λάρισας· από το θέατρο αυτό μέχρι στιγμής μόνο ένα τμήμα της σκηνής και του κοίλου έχουν αποκαλυφθεί, ενώ το υπόλοιπο βρίσκεται κάτω από σύγχρονες οικοδομές.

Σημαντικοί χώροι υπάρχουν θέσβαια και από την Παλαιοχριστιανική, Βυζαντινή και Μεταβυζαντινή Εποχή. Στη Θεσσαλία βρίσκεται το μεγαλύτερο σύνολο παλαιοχριστιανικών βασιλικών της Ελλάδος, στη Νέα Αγχιάλο, όπου η έρευνα συνεχίζεται επί δεκαετίες από το 1924· έχουν αποκαλυφθεί μέχρι στιγμής εννέα παλαιοχριστιανικές βασιλικές, σχηματίζοντας έτσι έναν από τους πιο σπουδαίους αρχαιολογικούς χώρους της Θεσσαλίας. Στη Θεσσαλία βρίσκονται επίσης τα Μετέωρα, το μεγαλύτερο μοναστηριακό σύνολο της χώρας μετά το Άγιον Όρος. Αλλά και από την παραδοσιακή αρχιτεκτονική των τελευταίων αιώνων η Θεσσαλία διασώζει σημαντικά δείγματα, ιδίως στο Πήλιο αλλά και στην Αγιά, τα Αμπελάκια, την Τοαρίτσανη κ.α. Για τα μνημεία αυτά λαμβάνεται ιδιαίτερη μέριμνα, με εντατικές προσπάθειες της 5ης Εφορείας Νεοτέρων Μνημείων, ώστε να διατηρηθούν τα πιο αξιόλογα από αυτά, που έχουν διασωθεί μέχρι τις μέρες μας. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα της ευαισθητοποίησης αυτής είναι και η κήρυξη ως διατηρητέου μνημείου των σιδηροδρομικών εγκαταστάσεων του τράνου που έκανε παλιά το δρομολόγιο Βόλου - Μηλεών, δηλαδή των σταθμών, των γραμμών και ολοκλήρου του μηχανολογικού εξοπλισμού του γραφικού αυτού τράνου, που είναι γνωστό ως «το τράνικι του Πηλίου»· οι γραμμές του, πλάτους 0,60 μ., είναι από τις στενότερες γραμμές του κόσμου. Το τράνο αυτό εγκαινιάστηκε το 1894 και οι εγκαταστάσεις του είναι έργο του Evaristo de Chirico, πατέρα του ζωγράφου Giorgio de Chirico. Πρόκειται ασφαλώς για μία από τις λίγες περιπτώσεις παγκοσμίας που το σύνολο μιας σιδηροδρομικής γραμμής με τις εγκαταστάσεις της έχει κηρυχθεί ως διατηρητέο μνημείο.

Παρ' όλα αυτά, οι δαπάνες που διατίθενται για την αξιοποίηση και ανάδειξη των μνημείων της Θεσσαλίας δεν μπορούν να πούμε ότι είναι ικανοποιητικές. Το Αρχαιολογικό Μουσείο του Βόλου, το οποίο κατασκευάστηκε το 1909 για να στεγάσει τις περιήμφες ελληνιστικές γραπτές στήλες της Δημητριάδος και άλλα ευρήματα, εξακολουθεί να είναι το μόνο οργανωμένο Αρχαιολογικό Μουσείο σ' όλη τη Θεσσαλία. Η Λάρισα, η τέταρτη πόλη της Ελλάδος, στερείται ακόμη ενός ευπρεπούς Μουσείου· τα αρχαία στεγάζονται στη μόνη αίθουσα του μοναδικού σωζόμενου Τζαμιού της πόλης. Αν και από το 1985 έχει γίνει Πανελλήνιος Αρχιτεκτονικός Διαγωνισμός και ανετέθη η εκπόνηση της μελέτης στην ομάδα αρχιτεκτόνων που έλαβε το Α' Βραβείο, οι σχετικές διαδικασίες βραδύνουν πολύ και ενώ έχουν περάσει πέντε χρόνια η κατασκευή του Μουσείου δεν έχει δημοπρατηθεί ακόμη. Ασφαλώς και οι άλλες δύο πρωτεύουσες νομών της Θεσσαλίας, τα Τρίκαλα

και η Καρδίτσα, θα πρέπει να αποκτήσουν το δικό τους Αρχαιολογικό Μουσείο, ένα ίδρυμα που, εκτός από άλλο προορισμό, παίζει τόσο σπουδαίο ρόλο και για τη μόρφωση των παιδιών.

Βέβαια, η αρχαιολογική έρευνα συνεχίζεται, τόσο από ελληνικής πλευράς, και μάλιστα ιδιαίτερα δραστήρια κατά την τελευταία δεκαετία με την αύξηση του προσωπικού που εργάζεται στις Εφορείες Αρχαιοτήτων της Θεσσαλίας, όσο και από αρκετές ξένες αποστολές Γάλλων, Γερμανών, Ιταλών, Ολλανδών και Αμερικανών επιστημόνων. Ήδη το 1975 οργανώθηκε το πρώτο Αρχαιολογικό Συνέδριο για την Αρχαία Θεσσαλία στη Λυών της Γαλλίας και τα Πρακτικά του Συνεδρίου εκείνου έχουν τυπωθεί σ' έναν καλαίσθητο τόμο από την Maison de l' Orient Méditerranéen. Στα 15 χρόνια που πέρασαν από τότε η έρευνα έχει προχωρήσει πολύ τόσο για τη Γεωλογία της Θεσσαλίας, την Προϊστορία και τους Κλασσικούς έως Ρωμαϊκούς χρόνους όσο και στα μνημεία της Βυζαντινής εποχής και των Νεοτέρων χρόνων. Έτσι, κρίθηκε αναγκαία η διοργάνωση ενός νέου Διεθνούς Συνεδρίου στη Λυών, αφού εν τω μεταξύ πραγματοποιήθηκαν στην ίδια τη Θεσσαλία μια σειρά συνεδρίων, στα Τρίκαλα, την Καρδίτσα, τη Λάρισα, το Βόλο, την Ελασσόνα, το Βελεστίνο και τη Νέα Αγχιάλο, τα οποία είχαν είτε ευρύτερο χαρακτήρα, καλύπτοντας όλη τη Θεσσαλία, είτε πιο περιορισμένο τοπικά. Τα Πρακτικά των περισσότερων από τα Συνέδρια αυτά έχουν ήδη εκδοθεί.

Το νέο Διεθνές Αρχαιολογικό Συνέδριο της Λυών (17-22 Απριλίου 1990) οργανώνεται από τις αρμόδιες Εφορείες Αρχαιοτήτων της Θεσσαλίας, δηλαδή τις τρεις Εφορείες Προϊστορικών και Κλασσικών Αρχαιοτήτων (Βόλου, Λάρισας και Λαμίας) και την Εφορεία Βυζαντινών Αρχαιοτήτων Θεσσαλίας, από το Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών της Γαλλίας και το Πανεπιστήμιο του Μπόχουμ της Δυτικής Γερμανίας. Καλύπτει όλη τη Θεσσαλία με την αρχαία έννοια του όρου, δηλαδή περιλαμβάνοντας και τη Φθιώτιδα. Το συνέδριο της Λυών θα δώσει την ευκαιρία στους ειδικούς επιστήμονες, που εργάζονται στη Θεσσαλία, να παρουσιάσουν τους καρπούς των ερευνών τους των τελευταίων ετών, να ανταλλάξουν απόψεις και να συζητήσουν τις προοπτικές της έρευνας για το μέλλον. Τα θέματα του Συνεδρίου καλύπτουν τους τομείς Γεωμορφολογία και Περιβάλλον, Προϊστορία και Πρωτοϊστορία, Ιστορικό Χρόνιο από την Πρωτογεωμετρική έως τη Ρωμαϊκή Εποχή, Παλαιοχριστιανική και Βυζαντινή Εποχή, Μνημεία των Νεοτέρων Χρόνων. Έχουν δηλαδή συμμετοχή περισσότεροι από 100 επιστήμονες, από πολλές χώρες, και αναμένεται να γίνουν περίπου 80 ανακινώσεις.

Με την ευκαιρία της οργάνωσης του Συνεδρίου γίνεται και το παρόν αφιέρωμα της «Αρχαιολογίας», στο οποίο παρουσιάζονται ορισμένες εργασίες από επιστήμονες που ασχολούνται με την έρευνα της Θεσσαλίας και με θέματα που αναφέρονται από την Προϊστορία μέχρι την πρόσφατη κληρονομία του θεσσαλικού χώρου. Ένα παρόμοιο αφιέρωμα θα γίνει και από το γαλλικό περιοδικό «Dossiers Histoire et Archéologie».

Στο πλαίσιο του Συνεδρίου θα πραγματοποιηθεί στη Λυών και έκθεση θεσσαλικού εντύπου με σκοπό να παρουσιαστούν σε ευρύτερο κοινό οι διάφορες τοπικές εκδόσεις (μονογραφίες και περιοδικά), που δεν τυχαίνουν συνήθως ευρύτερης προβολής, λόγω και του περιορισμού της γλώσσας, και στις οποίες όμως μπορεί να φιλοξενοούνται αξιόλογες εργασίες που ενδιαφέρουν τους ειδικούς μελετητές. Παράλληλα θα πραγματοποιηθεί και έκθεση φωτογραφιών του καλλιτέχνη φωτογράφου της Λάρισας Θανάση Ευθυμίουπουλου, ο οποίος με την ευαισθησία που τον διακρίνει έχει καλύψει με τον φακό του πολλές πτυχές της θεσσαλικής ζωής, των μνημείων και τοπίων της Θεσσαλίας, που ατυχώς σε πολλές περιπτώσεις γρήγορα αλλοιώνονται. (Περισσότερες πληροφορίες για το Συνέδριο της Λυών βλ. και στη σελ. 121).

Κώστας Ι. Γαλλής

Εφορος Αρχαιοτήτων

Σελίδα 9:

Χάρτης 1. Χάρτης προϊστορικών οικισμών της ανατολικής θεσσαλικής πεδιάδας και της ευρύτερης περιοχής. 42 Αγία Σοφία, 279 Άγιος Αθανάσιος - θέση Σαμάρη, 65 Άγιος Γεώργιος 3, 46 Αράπη Μαγούλα, 50 Αργισα, 304 Αχιλλείο, 189 Γεντίκι, 248 Διμήνη, 32 Δομένικο 1, 295 Ιωάκκος, 113 Μακρυχώρι 2, 246 Μακρυχώρι, 80 Μεσανή Μαγούλα, 286 Νεσσωνίδα 1, 26 Νεσσωνίδα 2, 20 Οτζάκι, 294 Πευκακία, 126 Πλατιά Μαγούλα Σάρκου, 481 Πρόδρομος (ναός Αγ. Ιωάννου), 392 Πύραρος, 70 Ραχμάνι, 353 Σαραντάπορο 1, 247 Σέσκολο, 191 Σικιών, 35 Σουφελί Μαγούλα, 428 Τζάνη Μαγούλα, 194 Τσαγκάκι.

Οι αριθμοί αντιστοιχούν στο τοπογραφικό αρχείο της Εφορείας Αρχαιοτήτων Λάρισας.